

Ahmed Hüsâmeddin Dağıstânî, *Mezâhirü'l-vücûd alâ Menâbiri'ş-şuhûd*, [İstanbul]: Ahmed Kâmil Matbaası, 1343 (1925); y.y., 1328/1910, [431 s. 2 c.]

Ahmed Hüsâmeddin Dağıstânî'nin Trab-lusgarp'daki sürgününden döndükten sonra te'lif ettiği, Kur'an'ın son iki cüzüne ait tefsirdir. Eser iki ciltten oluşmaktadır. Birinci cilt, Fâtihâ Sûresi ile başladıktan¹ sonra Nâs Sûresi ile devam eder ve Nebe' Sûresi ile son bulur. İkinci ciltte ise 29. cüzdeki sûrelerin tefsiri bulunmaktadır.

Dağıstânî eserin girişinde, Kur'an tefsirine dair görüşlerini aktarır. Ona göre Kur'an "her biri bir levh-i mahfûz olan bütün eşyâyı muhît ve ulûm ve fûnûnu câmî"dir. Kur'an'ın bulunduğu levh-i mahfûz ise insandır. Tevrat, Zebur ve İncil'in Kur'an'da mevcut olması gibi, Kur'an da insan-ı kâmilin isti'dâdında mevcuttur. Varlık âlemindeki her şey Kur'an'ın birer tecellîsidir. Bu tecellîlerdeki manalar ise, risâlet nurlarıdır ve kendisine o mânâları anlama nimeti verilmiş kişi, vaktin imamı ve nebînin vârisi olur (s. 1).

Dağıstânî Kur'an'ın yedi harf² üzerine geldiğini ifâde eden hadis-i şerife atıf yaparak, bunların her birinin zâhiri, bâtını, haddi ve matlaı ile yirmi sekiz harfe ulaştığını, bunun da yirmi sekiz "*Kelimât-ı müteşâbihât*"a tekabül ettiğini söyler. Bunlar da, Kur'an'da ismi geçen yirmi sekiz peygamberin ismi ile bildirilmiştir. Kur'an'ın manasını anlamak için müteşâbih kelimelerin görevi, harflerin lafızları anlamadaki rolüne eşdeğerdir. Bununla Allah ile kul arasındaki mananın yükselip alçalmasında görev alırlar. Niteki âyet-i kerimede "(...) O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır).

1 Dağıstânî, Hz. Fâtımâ'nın Hz. Ali'ye Kur'an'ı ilk kez yazdırırken Fâtihâ Sûresi ile başladığını ve bunun da altı ay sürdüğünü, kendisinin de Hz. Ali'nin eserine uymak ve hürmet maksadıyla bu sırayı izlediğini belirtir (s. 3).

2 Müellif harflerle mertebelerini *Esrâr-ı ceberûtü'l-a'lâ*'sında *mevâku'n-nücûm* kavramıyla ifâde edecektir.

Onları da Allah’a amel-i sâlih ulaştırır...”³ buyrulmuştur (s. 2). Müellif de sûreleri tefsir ederken, öncelikle bazı kelimelerdeki harfleri, *mevâkıu’n-nücûm* olmaları itibariyle yorumlar. Meselâ Kevser Sûresi tefsirinde, “kevs-er” kelimesinin “Muhammed” kelimesine benzer olduğunu, Muhammed kelimesindeki “mim ve hâ” harflerinin “*fazl-ı tekvîni*” ile “mim ve dal”ın da “*anâsır-ı hayâtiyye*” ile kâim olan risâletin varlığına işaret olduğunu söyler. “Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” âyeti gereğince, Hz. Peygamber’in risâlet nûrunun tüm mahlûkâtı fazlıyla kapsadığını, kıyâmet gününe kadar âlemlere rahmet olacak olan Kevser’in de benzer bir işlevde olduğunu belirtir (s. 41-42).⁴

Dağıstânî âyetleri tefsir ederken, gündelik yaşamdan, zamanın fen ve teknolojisinden sıkça örnekler verir. Bu konuda kimya, anatomi, fizik gibi bazı ilim dallarının kavramlarına vukûfiyeti de dikkat çeker. Meselâ Nâs Sûresi’nde Rabb kelimesini açıklarken, Allah ile yarattıkları arasındaki feyz akışına rubûbiyet denildiğini, bunun derecelerinin bütün eşyayı sarıp terbiye ettiğini söyler. Bu dereceler de aslında bugünün ilim ve fenninin kanunları olarak bilinen şeylerdir. Meselâ üzümün varlığa gelmesi sürecinde başta ağız buruşturucu olan tane, önce (hâmız) aside ve sonra da glikoza, şekere dönüşür. Bunların her birinin rabbi de farklı farklıdır (s. 12-13).

Dağıstânî, bazı sûreleri birkaç farklı şekilde tefsir etmiştir. Meselâ, Tebbet Sûresi’nin ilk tefsirinde âyetleri insan tabiatı ve onun toplum ile ilişkisi üzerinden açıklarken, ikinci tefsirde manaya fen konuları; elektrik, ateş, makinalar, ateşli silahlar vb. açısından yaklaşmıştır.(s. 25-31)

Mezâhirü’l-vücûd, müellifin oğlu M. Kâzım Öztürk tarafından, *Kur’ân’ın 20. Asra Göre Anlamı*⁵ isimli eserin birinci cildinde sadeleştirerek yayınlanmıştır.

Zeynep Şeyma ÖZKAN

3 Fâtır 43/10.

4 Müellifin Kur’ân tefsirinde harflerin yorumlanmasının rolü hakkındaki görüşleri için *Esrâr-ı Ceberûtü’l-a’lâ* isimli eseri göz önünde tutulmalıdır.

5 M. Kâzım Öztürk, *Kur’ân’ın 20. Asra Göre Anlamı*, İzmir: Ayyıldız Matbaası, 1974.